

TRYBIE

W INNYM

EDUKACJA PRAW CZŁOWIEKA ONLINE

Wydawca: Stowarzyszenie
Amnesty International

Plac Lelewela 8, 01-624 Warszawa
e-mail: amnesty@amnesty.org.pl
www.amnesty.org.pl

Autor: Dariusz Grzemny

Redakcja językowa:
Zuzanna Żółtowska

Projekt graficzny i skład:
Maciej Panas

Copyright by Stowarzyszenie
Amnesty International
Warszawa 2021

Publikacja została opracowana w ramach projektu „START THE CHANGE! Działaj lokalnie, zmieniaj globalnie” CSO-LA/2017/388-16 dzięki finansowaniu i wsparciu Unii Europejskiej. Wyrażone poglądy i opinie w niniejszym dokumencie należą do autorów i autorek i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy i stanowiska Komisji Europejskiej.

**START
THE
CHANGE**

WPROWADZENIE

W ostatnich miesiącach technologia stała się integralną częścią naszego życia, szczególnie życia młodych ludzi. Można śmiało powiedzieć, iż duża część naszej codzienności przeniosła się do sieci – szkoła, praca a nawet kontakty towarzyskie. Co więcej, staliśmy się od technologii zależni. Nie- sie to ze sobą wiele korzyści i wyzwań. Dzięki tej sytuacji, wymuszonej pandemią COVID-19, wiele osób rozwinęło wiele kompetencji medialnych – nauczyło się, jak korzystać z aplikacji internetowych, które mogą znacznie ułatwiać nam życie, pokonało strach i niechęć przed korzystaniem z technologii cyfrowych, miało szansę utrzymywania kontaktów z bliskimi mimo wprowadzonych obostrzeń. Sytuacja ta pokazała także i ciemne strony digitalizacji: nierówności cyfrowe (brak dostępu do sprzętu komputerowego, brak szybkiego, szerokopasmowego Internetu, nieumiejętność korzystania z aplikacji internetowych), ryzyko związane z utratą prywatności w sieci, uzależnienie od technologii cyfrowych czy zmęczenie Internetem (nazwane w literaturze „zmęczeniem zoomowym” – z ang. *zoom fatigue*, od aplikacji Zoom, wykorzystywanej do prowadzenia zdalnego nauczania). Wielu młodych ludzi, z powodu tych i innych problemów, „wypadło” z systemu edukacji¹. Ich dokładna liczba nie jest znana; nie wiadomo, co się z nimi dzieje, jak udzielić im wsparcia, którego wielu osobom brakuje po zamknięciu szkół i poradni. Wiele z tych problemów stanowi wyzwanie dla praw człowieka, szczególnie prawa do edukacji, prawa do prywatności, wolności od dyskryminacji czy wolności słowa.

Edukacja praw człowieka także musiała się przenieść z klas i sal szkoleniowych do Internetu. w wielu przypadkach się to udało, ale niektóre zajęcia musiały zostać odwołane czy przesunięte na nieokreślony termin.

Dobra wiadomość jest taka, że edukację praw człowieka można, a nawet trzeba prowadzić online. Nie tylko pozwala ona zająć się wyzwaniami dla praw człowieka, które spotykamy w świecie cyfrowym (i poza nim), ale także daje możliwość realnego wsparcia młodych ludzi w radzeniu sobie z problemami wynikającymi z nagłej zmiany sposobu funkcjonowania.

Prawa człowieka obowiązują tak samo w Internecie, jak i poza nim. Wyzwania dla praw człowieka obecne w świecie offline mają swoje odzwierciedlenie w świecie online. Sztucznie wytworzona granica pomiędzy światem offline i online nie istnieje – te dwa światy funkcjonują wzajemnie ze sobą sprzężone i zależne od siebie. Edukacja online powinna mieć taką samą (dobrą) jakość i stwarzać takie same możliwości uczenia się jak edukacja w sali szkoleniowej czy klasie szkolnej. Wymaga ona jednak „przestawienia się” – przystosowania ćwiczeń do środowiska online, zwrócenia uwagi na różne procesy uczenia się i funkcjonowania w sieci czy nauczania się korzystania z aplikacji internetowych, które mogą być pomocne w przygotowaniu i przeprowadzeniu zajęć edukacyjnych online.

Ta publikacja to nie tylko spis narzędzi internetowych, które możecie wykorzystać, pracując edukacyjnie w sieci. To także zbiór pomysłów i uwag na temat tego, jak prowadzić edukację praw człowieka w Internecie, jak przystosować do niej ćwiczenia oraz jak wzmacniać motywację osób uczących się czy udzielać im wsparcia.

Pandemia kiedyś się skończy, obostrzenia znikną, ale zdobyte kompetencje zostaną.

¹ Na podstawie: <https://oko.press/raport-z-nauczania-zdalnego/>.

1. PRAWA CZŁOWIEKA OFFLINE I ONLINE

Prawa człowieka obowiązują tak samo w Internecie, jak i poza nim. Potwierdziła to Rada Praw Człowieka ONZ w rezolucji „Promowanie, ochrona i korzystanie z praw człowieka w Internecie”², przyjętej 5 lipca 2018 roku. Punkt pierwszy tej rezolucji mówi, że: „(...) te same prawa, które ludzie mają poza Internetem, muszą być również chronione w Internecie, w szczególności wolność słowa, która ma zastosowanie niezależnie od granic i za pośrednictwem dowolnie wybranych mediów, zgodnie z art. 19. Powszechnej deklaracji praw człowieka i Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych”³. Trudno sobie wyobrazić, aby mogło być inaczej. Internet jest przestrzenią publiczną, tak samo jak ulica, szkoła czy miejsce pracy. We wszystkich tych sferach chcemy, aby szanowano naszą godność, aby traktowano nas na równi z innymi, abyśmy mieli/miały prawo do wolności słowa czy prywatności.

Korzystanie z technologii cyfrowych niesie jednak ze sobą wiele wyzwań – czasami nowych, a czasami takich, z którymi spotykamy się w świecie poza Internetem. Technologie cyfrowe nie żyją bowiem własnym życiem – są raczej odzwierciedleniem wszystkiego, czego doświadczamy w świecie offline. Trafnie ujęła to Danah Boyd, pisząc:

Internet odzwierciedla, powiększa i uwidacznia dobro, zło i brzydotę codziennego życia. Kiedy młodzi ludzie korzystają z tych narzędzi i włączają je do swoich codziennych praktyk, pokazują nam, w jaki sposób nasze szersze systemy społeczne i kulturowe wpływają na ich życie. Kiedy młodzi ludzie odczuwają ból w trybie offline, ujawniają swój ból w trybie online. Kiedy doświadczenia młodzieży są kształtowane przez

*rasizm i mizoginię, staje się to widoczne w sieci. Nastolatki, tworząc własne treści w sieci, wnoszą ze sobą wartości i przekonania, które kształtują ich doświadczenia*⁴.

Z jakimi wyzwaniami mamy do czynienia w Internecie w kontekście praw człowieka (czy jest to pełna lista)?

WYKLUCZENIE CYFROWE

Dziś wykluczenie cyfrowe nie polega już tylko na tym, że w niektórych częściach świata ludzie mają mniejszy dostęp do mediów cyfrowych czy Internetu. Czasami może nam się nawet wydawać, że wykluczenie cyfrowe nie istnieje. Z naszych obserwacji może wynikać, że każda osoba wokół nas ma dobry dostęp do Internetu, czy to na komputerze w domu i szkole, czy na telefonie komórkowym. Niestety rzeczywistość jest inna. Cały czas istnieją nierówności w dostępie do Internetu i sprzętu komputerowego. Pandemia COVID-19 bardzo to uwidoczniła. Okazało się, że jest wielu młodych ludzi, którzy nie mogą brać udziału w lekcjach online, bo nie mają możliwości skorzystania z komputera. Może to wynikać z faktu, że w domu jest jeden komputer, z którego korzystają wszyscy domownicy, a podczas lekcji online czy pracy zdalnej każda osoba musi mieć swój sprzęt. Co więcej, nie każda osoba ma dostęp do szybkiego Internetu. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2020 roku ok. 92% gospodarstw domowych w dużych miastach miało dostęp do Internetu, natomiast na obszarach wiejskich – ok. 89%⁵. To ciągle nie wszyscy ludzie.

² <https://digitallibrary.un.org/record/1639840>.

³ https://digitallibrary.un.org/record/1639840/files/A_HRC_RES_38_7-EN.pdf, s. 3.

⁴ Danah Boyd, *It's Complicated: the social lives of networked teens*, Yale University Press, New Haven and London 2004, s. 24.

⁵ Społeczeństwo informacyjne w Polsce w 2020 r., https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5497/2/10/1/spoleczenstwo_informacyjne_w_polsce_w_2020.pdf, 21.10.2020, s. 2.

Wykluczenie cyfrowe dotyczy także możliwości i kompetencji związanych z korzystaniem z mediów cyfrowych. Bardzo dużo treści w Internecie, nawet tych przydatnych do uczenia się online, jest dostępnych w języku angielskim, co może stanowić problem dla osób, które nie posługują się sprawnie tym językiem. Problemem staje się także brak umiejętności korzystania z mediów cyfrowych – nie każda osoba potrafi szybko się dostosowywać do zmieniającego się świata cyfrowego, nie każda umiejętnie korzysta z aplikacji internetowych, przez co ponosi przykre konsekwencje swoich działań, które często doprowadzają do utraty prywatności.

Do dziś nie wiadomo, ile osób wypadło z systemu edukacji w 2020 roku, ponieważ nie miały dostarczonych warunków, aby korzystać ze zdalnego nauczania.

WIĘKSZA PODATNOŚĆ NA TEORIE SPIKOWE/DEZINFORMACJĘ/PROPAGANDĘ/MOWĘ NIENAWIŚCI

Internet sprawił, że teorie spiskowe oraz dezinformacja rozchodzą się szybciej i są dostępne dla szerszego kręgu ludzi. Pandemia COVID-19 sprzyjała tym zjawiskom: opinie stały się „faktami” bez poparcia w wiedzy naukowej. Dyskutowano (i dyskutuje się) o tym, skąd wziął się wirus, jaki wpływ na infekcje ma technologia 5G, w jaki sposób bogaci chcą kontrolować świat poprzez szczepionki itd. W mediach społecznościowych powstało wiele grup tzw. antycovidowców – osób, które zaprzeczają istnieniu pandemii i rozpowszechniają fałszywe informacje na jej temat, a ruch antyszczepionkowy zyskał wielu nowych zwolenników. Udowodniono, że tzw. fake newsy rozprzestrzeniają się znacznie szybciej niż prawdziwe informacje⁶.

Internet daje także szansę radykalnym grupom na komunikowanie swojego przesłania, rekrutację nowych zwolenników i wzmocnienie swojej wewnętrznej tożsamości i motywacji. Grupy te bardzo często wykorzystują mowę nienawiści wobec osób z grup mniejszościowych.

Rozwój mediów społecznościowych doprowadził do powstania „baniek filtrujących” albo „komór pogłosowych”, w których internauci decydują się na czytanie tylko pewnych informacji i wiadomości, bliskich ich światopoglądowi czy opiniom. Jednocześnie algorytmy poznają preferencje tych grup osób i przekazują odpowiednie wiadomości do ich „baniek” całkowicie bez ich wiedzy. Tracimy przez to kontakt z informacjami czy opiniami ludzi o innym światopoglądzie. Może to w konsekwencji doprowadzić do ukształtowania radykalnych postaw społeczno-politycznych, które mogą się przekształcić w zachowania pełne nietolerancji, dyskryminacji czy przemocy.

Stowarzyszenie Demagog jest pierwszą w Polsce agencją fact-checkingową. Osoby w nim pracujące sprawdzają, czy wypowiedzi polityków są zgodne z faktami, czy mijają się z prawdą. Efekty weryfikacji dostępne są na stronie internetowej stowarzyszenia: <https://demagog.org.pl/>.

Fundacja Szkoła z Klasą opracowała krótki materiał edukacyjny na temat tego, jak rozpoznawać fake newsy i sobie z nimi radzić. Materiał jest dostępny pod tym linkiem: <https://www.szkolazklasa.org.pl/materialy/radzio-fake-news/>.

⁶Christian Montag, *Filter bubbles: how do filter bubbles affect (political) opinion, taking personality into account?* In Baldauf, Johannes, Ebner, Julia and Guhl, Jakob (Eds.), 2019; *Hate Speech and Radicalisation Online*, The OCCI research report, <https://www.isdglobal.org/isd-publications/hate-speech-and-radicalisation-online-the-occi-research-report/>, s. 28.

O tym, czym jest mowa nienawiści i jak sobie z nią radzić, dowiesz się na stronie Amnesty International: <https://amnesty.org.pl/kampanie/nienawisc/>.

W jaki sposób wykorzystywać alternatywne narracje w pracy z młodzieżą, prze-

ciwdziałać mowie nienawiści i rozwijać zdolności krytycznej analizy przekazów? Zapoznaj się z publikacją Amnesty International *Alternatywne narracje w pracy z młodzieżą*: <https://amnesty.org.pl/wp-content/uploads/2019/12/Alternatywne-narracje-Final.pdf>.

UTRATA PRYWATNOŚCI

Prywatność w dobie Internetu jest towarem, który świetnie się sprzedaje. Trzeba pamiętać, że Internet to przede wszystkim wielki biznes i wielkie pieniądze. Prywatność w sieci nie jest ustawiona domyślnie. Co więcej, trzeba się czasem bardzo napracować, by mieć pewność, że nasze dane są chronione. Kiedy korzystamy z Internetu, firmy internetowe zbierają nasze dane, aby nas profilować i podsyłać nam materiały reklamowe. Tak naprawdę nie wiemy, gdzie te dane są przechowywane i jak są wykorzystywane. I nie chodzi tu tylko o dane dotyczące tego, co przeglądamy i co kupujemy w sieci. Algorytmy wykorzystywa-

ne przez media społecznościowe na podstawie naszych wpisów potrafią określić nasz nastrój, nasze emocje, to, jakie mamy zainteresowania, jak wygląda nasze życie rodzinne, a nawet nasze cechy tożsamości, takie jak orientacja psychoseksualna. Konsekwencje wykorzystania takich danych przez osoby postronne mogą być bardzo przykre, a nawet tragiczne.

Prawo do prywatności jest podstawowym prawem człowieka i należy je zawsze chronić. Warto zadbać o to, aby korzystać oprogramowania internetowego, które wykorzystuje pełne szyfrowanie i poprawnie skonfigurować ustawienia prywatności w mediach społecznościowych.

Więcej o tym, jak chronić swoją prywatność w sieci, dowiedzie się z artykułu przygotowanego przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę dostępnego tutaj: <https://116111.pl/problemy/jak-chronic-swoja-prywatnosc,aid,149>.

Odwiedź Centrum Apek Alternatywnych przygotowane przez organizację Tactical Tech – zbiór zalecanych, darmowych narzędzi, aplikacji i usług open source, które zwiększają prywatność i kontrolę danych: <https://datadetoxkit.org/pl/alternative-app-centre>. Podobną, ale bardziej rozbudowaną listę aplikacji i produktów spełniających kryteria etyczne (stawianie ludzi ponad zyskiem) znajdziecie na stronie: <https://ethical.net/resources/> (dostępna w języku angielskim).

W 2014 roku Komitet Ministrów Rady Europy przyjął „Przewodnik po prawach człowieka dla użytkowników i użytkowniczek Internetu”. Został on napisany w celu wyjaśnienia w przyjazny dla użytkownika/użytkowniczki sposób praw i wolności gwarantowanych osobom korzystającym z Internetu przez Europejską konwencję praw człowieka .

Przewodnik został zaprojektowany jako narzędzie wspomagające edukację indywidualnych użytkowników/użytkowniczek Internetu w zakresie ich praw w sieci, a także zachęcające rządy, instytucje publicz-

ne i korporacje do przyjęcia odpowiedzialności za właściwą ochronę praw człowieka w sieci. w przewodniku podkreślono, że ochrona prawa do wolności wypowiedzi, dostępu do informacji, prawa do wolności zgromadzeń, ochrony przed cyberprzestępczością, prawa do życia prywatnego i ochrony danych osobowych są w równym stopniu chronione w Internecie i poza nim.

Jakie treści znajdziecie w przewodniku:

DOSTĘP DO INTERNETU I NIEDYSKRIMINACJA

W przewodniku zaznaczono, że dostęp do Internetu umożliwia swobodne korzystanie z praw człowieka. O ile sąd nie orzekł inaczej, nie należy nikogo odłączać od Internetu wbrew jego/jej własnej woli. Dostęp do sieci powinien być również przystępny cenowo i niedyskryminujący.

WOLNOŚĆ SŁOWA I DOSTĘP DO INFORMACJI

Masz prawo swobodnego wyrażania siebie i dostępu do informacji online. Wolność słowa oraz dostępu do informacji i opinii obejmuje także te osoby, które obrażają i szokują innych lub im przeszkadzają, dopóki nie podburzają one do dyskryminacji, nienawiści lub przemocy. Władze publiczne muszą respektować i chronić to prawo, a wszelkie ograniczenia mają dążyć do rozwiązań zgodnych z Europejską konwencją praw człowieka.

WOLNOŚĆ ZGROMADZEŃ, STOWARZYSZANIA SIĘ I UCZESTNICTWO

Masz swobodę pokojowego gromadzenia się i zrzeszania, uczestniczenia w społeczeństwie obywatelskim oraz wstępowania do związków zawodowych przez Internet. Możesz również protestować w sposób pokojowy online, uznając, że blokowanie lub zakłócanie usług lub powodowanie szkód majątkowych nie jest chronione i podlega konsekwencjom prawnym.

PRYWATNOŚĆ I OCHRONA DANYCH

Osoby korzystające z sieci mają prawo do prywatności i życia rodzinnego w Internecie, w tym między innymi do ochrony danych osobowych i poszanowania poufności. Dane osobowe mogą

być przetwarzane lub przekazywane osobom trzecim tylko za naszą świadomą zgodą. Ogólna inwigilacja lub przechwytywanie danych nie jest dozwolone, pomijając okoliczności przewidziane przez prawo, takie jak dochodzenie karne.

PRAWO DO EDUKACJI

Ogólne prawo do edukacji obejmuje także dostęp online do informacji dotyczących swobodnego korzystania z praw i wolności w Internecie.

OCHRONA DZIECI I MŁODYCH LUDZI

Jeśli jesteś dzieckiem lub młodą osobą, masz prawo do specjalnej ochrony podczas korzystania z Internetu. Masz prawo do usunięcia w krótkim czasie treści, które naruszają twoją godność, twoje bezpieczeństwo, prywatność albo przyszłą reputację lub interesy. Masz również prawo do specjalnej ochrony w odniesieniu do twojego dobra fizycznego, psychicznego i moralnego, np. w zakresie wykorzystywania seksualnego i nadużyć w Internecie.

W przewodniku podkreślono, że osoby fizyczne mają prawo do podejmowania skutecznych środków zaradczych w przypadku ograniczania lub naruszania praw człowieka. Nie muszą być to od razu środki prawne. Wszystkie środki zaradcze powinny być dostępne dla każdej osoby i przystępne cenowo. Władze krajowe są zobowiązane do ochrony użytkowników i użytkowniczek Internetu

przed działalnością przestępczą prowadzoną w Internecie. Dostawcy usług internetowych, dostawcy treści internetowych oraz inne przedsiębiorstwa i organy publiczne również powinny zapewniać nam dostęp do informacji o prawach i możliwych środkach zaradczych. Prawo do sprawiedliwego procesu w rozsądnym terminie w niezależnym i bezstronnym sądzie rozciąga się na oskarżenia o przestępstwa kryminalne popełnione w Internecie. Po wyczerpaniu wszystkich krajowych środków zaradczych można w tych sprawach wnieść skargę do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Więcej o *Przewodniku po prawach człowieka dla użytkowników i użytkowniczek Internetu* przeczytasz tutaj: <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/guide-to-human-rights-for-internet-users> (materiał dostępny w języku angielskim).

2. EDUKACJA PRAW CZŁOWIEKA ONLINE – INNA CZY TAKA SAMA?

Podobnie jak prawa człowieka powinny być promowane oraz chronione w Internecie, a także poza nim, tak i edukacja praw człowieka powinna być dostępna w obu tych przestrzeniach.

Edukacja praw człowieka online nie różni się swoimi celami, podejściem edukacyjnym czy treściami od tej, którą znamy z sal szkoleniowych, szkoły czy obozów edukacyjnych.

Według Amnesty International edukację praw człowieka należy rozumieć jako:

- edukację o prawach człowieka (dokumenty, zasady, podstawowe standardy);
- edukację na rzecz praw człowieka (praktykowanie praw człowieka w życiu codziennym, upominanie się o własne prawa i prawa innych ludzi);
- edukację poprzez prawa człowieka (prowadzoną przy zastosowaniu metod włączających, opartych na szacunku oraz aktywnym uczestnictwie).

Edukacja praw człowieka w Internecie różni się jednak od tradycyjnej edukacji w kilku aspektach:

- metody pracy muszą być przystosowane do specyfiki środowiska online. Więcej o tym, jak to zrobić, przeczytacie w następnym rozdziale;
- długość zajęć powinna być określana z uwzględnieniem dostępności uczestników/uczestniczek i ich możliwości spędzania dużej ilości czasu w Internecie, często tylko w pozycji siedzącej;
- zajęcia edukacyjne online powinny przeciwdziałać wykluczeniu cyfrowemu: należy się upewnić, że wszyscy uczestnicy i wszystkie uczestniczki zajęć mają dostęp do Internetu i sprzętu komputerowego oraz potrafią korzystać z narzędzi cyfrowych wykorzystywanych podczas szkolenia;
- zajęcia online w znaczny sposób ograniczają bezpośredni kontakt społeczny – komunikacja jest zapośredniczona przez komputer i technologie cyfrowe; stosowane metody pracy

powinny stwarzać jak najwięcej okazji do rozmowy, bezpośredniej komunikacji i aktywnego uczestnictwa;

- prowadzenie zajęć online to nie tylko przekazywanie treści czy proponowanie ćwiczeń, lecz także wspieranie osób uczących się w posługiwaniu się narzędziami cyfrowymi; osoba prowadząca nie tylko szkoli, ale też pełni funkcję instruktora/instruktorki oraz stara się rozwiązywać problemy techniczne (sama lub korzystając z pomocy innej osoby);
- w związku z tym, że w czasach pandemii młodzi ludzie spędzają w Internecie dużo czasu, a także mają niewiele kontaktów społecznych, osoba prowadząca szkolenie online powinna zadbać o zdrowie psychiczne osób biorących udział w zajęciach i zaoferować im potrzebne wsparcie. Może to wymagać rezygnacji z zaplanowanych ćwiczeń i poświęcenia czasu na rozmowę w grupie lub spotkania indywidualne.

Podczas wszelkich działań edukacyjnych online, a szczególnie w ramach edukacji praw człowieka, powinno się zadbać o stworzenie efektywnego, wspólnego i włączającego środowiska nauki. Polega to na:

- umożliwieniu każdej osobie uczącej się pełnej obecności w środowisku edukacyjnym poprzez stosowanie metod edukacyjnych, które pozwalają na swobodne wyrażanie swojego zdania, promują pracę w małych grupach czy zachęcają do dzielenia się swoimi opiniami i efektami pracy indywidualnej i grupowej;
- zapewnieniu pozytywnego klimatu, promowaniu poczucia przynależności i zagwarantowaniu osobom uczącym się postępu w osiąganiu odpowiednich celów osobistych, społecznych, emocjonalnych i poznawczych;
- odpowiadaniu na indywidualne potrzeby edukacyjne, zapewnianiu odpowiedniego poziomu wsparcia i stosowaniu praktyk i zasad nauczania skoncentrowanych na osobie uczącej się.

JAKIE KORZYŚCI NIESIE ZE SOBĄ EDUKACJA PRAW CZŁOWIEKA ONLINE?

- Może docierać do osób, które do tej pory nie miały okazji uczestniczyć w szkoleniach czy warsztatach z edukacji praw człowieka; wymaga to dobrej promocji działań edukacyjnych, np. w mediach społecznościowych.
- Pozwala na rozwój kompetencji medialnych związanych z używaniem aplikacji internetowych czy tworzeniem treści, zarówno u osób uczących się, jak i u tych prowadzących zajęcia (zapoznaj się z Europejskim Standardem Edukacji Medialnej dla osób pracujących z młodzieżą: <https://emels.eu/pl/>).

- Daje szansę na bezpośrednie zajęcie się tematyką praw człowieka w Internecie i omówienie takich zagadnień jak: przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu, dbanie o prywatność w sieci, wspieranie wolności słowa w Internecie czy przeciwdziałanie mowie nienawiści online.
- Pomaga zrozumieć siłę narzędzi cyfrowych i Internetu we wspieraniu efektywnego aktywizmu online.
- Stwarza możliwość wspierania innych osób w dbaniu o higienę cyfrową oraz o własne zdrowie psychiczne (szczególnie w sytuacji, w której wszystkie działania edukacyjne i praca odbywają się głównie zdalnie).
- Pozwala przyjrzeć się całemu ekosystemowi medialnemu związanemu z Internetem i jego wpływowi na prawa człowieka (siła i oddziaływanie korporacji medialnych, ograniczanie wolności słowa, wpływ Internetu na postawy społeczno-polityczne).
- Uczy świadomego i odpowiedzialnego korzystania z technologii internetowych.
- Pozwala na wiele innowacji edukacyjnych – wykorzystanie nowych narzędzi edukacyjnych i zajęcie się nowymi tematami.

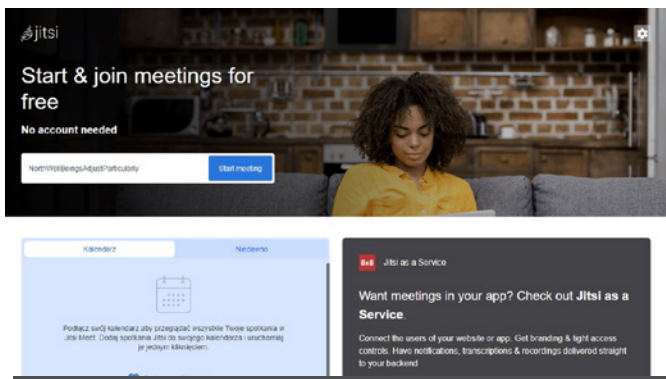

O CZYM NALEŻY PAMIĘTAĆ PRZED ROZPOCZĘCIEM PROWADZENIA ZAJĘĆ Z EDUKACJI PRAW CZŁOWIEKA ONLINE:

1. Zadbajcie o dobrą promocję waszego wydarzenia w mediach społecznościowych; przygotujcie interesujące grafiki czy memy.
2. Jeśli prosicie osoby chętne o zgłaszanie się do udziału w zajęciach poprzez formularz online, zadbajcie o ochronę ich danych osobowych – pamiętajcie, że prawo nakłada na was obowiązek poinformowania wszystkich osób o tym, kto będzie zbierał ich dane, kto będzie je przetwarzał i jak będą one wykorzystywane (najlepiej tylko do procesu rekrutacji na szkolenie). Pamiętajcie też, aby poinformować wszystkich o ich prawach związanych z przetwarzaniem danych oraz o tym, że każda osoba musi wyrazić zgodę na takie przetwarzanie (więcej informacji na stronach Unii Europejskiej: https://europa.eu/youreurope/citizens/consumers/internet-telecoms/data-protection-online-privacy/index_pl.htm).
3. Przygotujcie program spotkania/szkolenia/warsztatu z podaniem dokładnych godzin i roześlijcie go wszystkim osobom uczestniczącym w szkoleniu. Zaproszenie powinno także zawierać linki do platformy internetowej, którą wykorzystacie podczas szkolenia.
4. Wybierzcie taką platformę internetową do zajęć, która najbardziej odpowiada waszym potrzebom (np. nie wszystkie platformy internetowe do uczenia się dają możliwości pracy w grupach/w osobnych pokojach).
5. Przygotujcie dla uczestników i uczestniczek zajęć krótką instrukcję korzystania z platformy internetowej, którą wykorzystacie: jak się zalogować (jeśli to konieczne), jakie są wymagania sprzętowe, czy osoby uczestniczące muszą zainstalować aplikację, czy mogą korzystać z aplikacji poprzez przeglądarkę internetową, czy wymagane jest użycie kamery itp.
6. Możecie przygotować krótką informację na temat zasad wspólnej pracy online, np. pracujemy przy włączonych kamerach, gdy ktoś mówi, wyłączamy mikrofon itp. Zasady te można przedstawić także przed rozpoczęciem szkolenia, podczas pierwszego spotkania.
7. Zadbajcie o przerwy! Nawet gdy szkolenie jest ciekawe, przebywanie w jednej pozycji przez dłuższy czas nie sprzyja uczeniu się. Najlepiej co ok. 1,5 godziny zrobić 15-minutową przerwę.
8. Nie przeładowujcie programu; czas zajęć online niekoniecznie pokrywa się z czasem zajęć offline. w Internecie wszystko trwa trochę dłużej – ćwiczenie, które w sali szkoleniowej zrobicie w godzinę, w Internecie może potrwać ok. 30 minut dłużej. Zaleca się, aby dzień szkoleniowy online nie trwał dłużej niż ok. cztery godziny. Warto też czasem organizować krótkie sesje warsztatowe zamiast dłuższego szkolenia.
9. Zapewnijcie osobom uczącym się różnorodność ćwiczeń i zadań. Szkolenie z użyciem samej prezentacji może wielu osobom odebrać chęć do nauki.
10. Stosujcie zasadę „co za dużo, to niezdrowo”: nie przeładowujcie zajęć wieloma narzędziami internetowymi. Najlepiej skupcie się na jednym lub dwóch, które ułatwiają wam przekazanie treści i osiągnięcie celów edukacyjnych.
11. Zadbajcie o wsparcie techniczne, na wypadek gdyby pojawiły się jakieś problemy.
12. Opracujcie strategię wsparcia osób uczestniczących w szkoleniu, na wypadek gdyby pojawiła się taka konieczność, np. spotkanie indywidualne po zajęciach.

PLATFORMY INTERNETOWE, Z KTÓRYCH MOŻECIE SKORZYSTAĆ:

JITSI MEET, [HTTPS://MEET.JIT.SI/](https://meet.jit.si/) (PO ANGIELSKU)

- oprogramowanie open source na wolnej licencji GNU Lesser General Public License
- nie ma potrzeby tworzenia konta i nie trzeba instalować aplikacji
- działa na systemach Windows, Linux i macOS oraz na telefonach komórkowych
- zapewnia pełne szyfrowanie oraz bardzo dobrą jakość wideo i audio
- nie ma ograniczeń czasowych dla spotkań
- pozwala na uczestnictwo do 50 osób w tym samym czasie
- nie ma możliwości tworzenia osobnych pokoi do pracy w grupach
- każda osoba może podzielić się swoim ekranem
- jest bezpłatny

CLICKMEETING, [HTTPS://CLICKMEETING.COM/PL](https://clickmeeting.com/pl) (PO POLSKU)

- oprogramowanie zamknięte
- nie ma potrzeby tworzenia konta dla osoby uczestniczącej (konto musi założyć osoba prowadząca); nie ma potrzeby instalowania aplikacji na komputerze
- działa na systemach Windows, Linux i macOS oraz na telefonach komórkowych
- zapewnia szyfrowanie oraz bardzo dobrą jakość wideo i audio
- wersja bezpłatna dostępna do 30 dni użytkowania
- w wersji bezpłatnej pozwala na uczestnictwo do 25 osób w tym samym czasie
- jest możliwość tworzenia osobnych pokoi do pracy grupowej
- każda osoba może podzielić się swoim ekranem

INNE PLATFORMY:

Microsoft Teams, Google Meet, Zoom. Uwaga: te programy mogą nie spełniać kryteriów etycznych (są zamknięte i oferowanie nie na wolnej licencji).

3. EDUKACJA PRAW CZŁOWIEKA ONLINE W PRAKTYCE

Prowadzenie zajęć edukacji praw człowieka, jak wcześniej pisaliśmy, wymaga przystosowania ich do środowiska pracy online.

UWAGA!

Niektóre narzędzia, szczególnie dużych korporacji, takich jak Google, Microsoft czy Zoom nie spełniają kryteriów etycznych w obszarze ochrony prywatności i danych. Jeśli jest to dla was ważne, korzystajcie z narzędzi open source na otwartej licencji.

ADAPTACJA ĆWICZEŃ

Każde działanie edukacyjne online, które bezpośrednio angażuje umysły i serca osób uczących się, przyniesie korzyści i pozwoli pokonać nudę, często pojawiającą się na zajęciach online, podczas których uczestnicy i uczestniczki są traktowani jak osoby bierne i wymaga się od nich tylko słuchania i wpatrywania się w prezentację wyświetlaną na ekranie komputera.

Oto kilka pomysłów na to, jak zaadaptować ćwiczenia wykorzystywane w edukacji w zakresie praw człowieka do środowiska online:

WYKORZYSTANIE TABLICY ONLINE

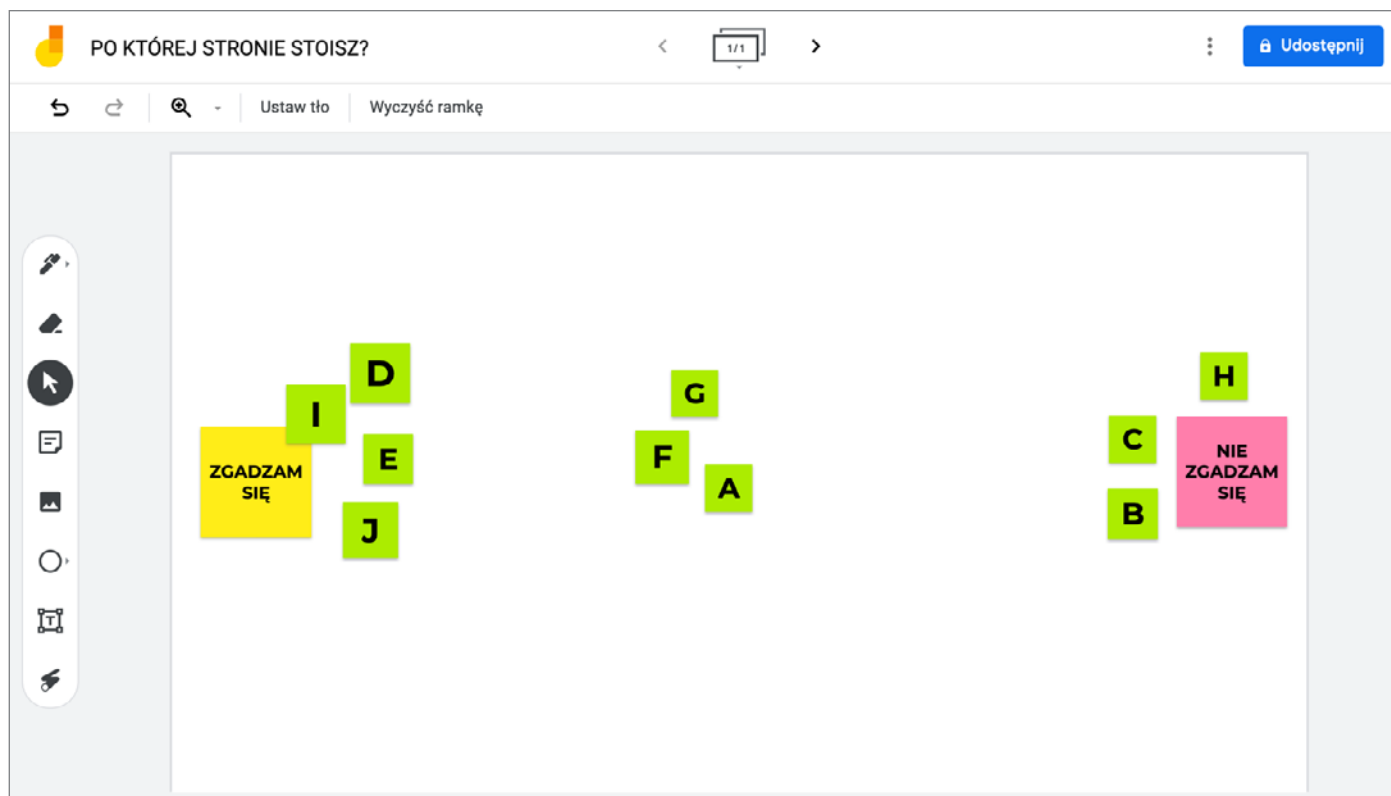
Tablice online nie tylko służą do tzw. burzy pomysłów, czyli wspólnego zbierania opinii i koncepcji – mogą też być z powodzeniem wykorzystywane do prowadzenia dyskusji czy ćwiczeń interaktywnych.

PRZYKŁAD:

Tablica online przyda się do przeprowadzenia ćwiczenia „Po której stronie stoisz?”⁷. Ma ono na celu przedyskutowanie różnych dylematów związanych z prawami człowieka. W czasie ćwiczenia osoba prowadząca odczytuje różne kontrowersyjne stwierdzenia dotyczące praw człowieka. Po odczytaniu każdego z nich uczestnicy i uczestniczki powinni zająć miejsce na linii – po obu jej stronach, w punktach krańcowych umieszczone są kartki z napisami: „Zdradzam się” i „Nie zgadzam się”. Po zajęciu odpowiednich miejsc osoby uczestniczące mogą wyjaśnić, dlaczego zajęły taką, a nie inną pozycję. To ćwiczenie łatwo przeprowadzić online, na przykład korzystając z tablicy Jamboard, dostępnej w pakiecie Google (wystarczy, że osoba prowadząca ma konto Google i utworzy tablicę Jamboard, a potem udostępni ją każdej osobie biorącej udział w zajęciach. Może to wyglądać na przykład tak:

⁷ Ćwiczenie znajdziecie w podręczniku Kompas, na stronie 198: <https://szansa.glogow.pl/wp-content/uploads/2018/04/KOMPASPL.pdf>.

Wystarczy umieścić na planszy dwie karteczki („Zgadzam się” i „Nie zgadzam się”) i poprosić osoby uczestniczące w ćwiczeniu o utworzenie własnych karteczek z imieniem (na obrazku to karteczki A, B, C...). W trakcie odczytywania stwierdzeń osoby uczestniczące w ćwiczeniu mogą swobodnie przesuwając karteczki ze swoim imieniem w odpowiednie miejsca. Jamboard jest narzędziem bezpłatnym, gdy posiadamy konto Google.

Istnieją inne tablice online, które mają bardziej rozbudowane funkcje, ale są płatne, np. Miro (<https://miro.com/>) czy Mural (<https://www.mural.co/>).

PRACA Z KAMERKĄ

Kamera internetowa to przydatne narzędzie do prowadzenia zajęć. Możecie ją wykorzystać w wielu ćwiczeniach. Na przykład to, które omówiono w poprzednim przykładzie („Po której stronie stoisz?”) można także zrealizować przy użyciu kamerki: np. przed odczytaniem każdego ze stwierdzeń prosimy osoby uczestniczące o wyłączenie kamerki, a po odczytaniu stwierdzenia wszystkie osoby, które się zgadzają ze stwierdzeniem włączają kamerkę, a te które się nie zgadzają, nie włączają jej.

Kamerkę można wykorzystać podczas ćwiczeń na rozgrzewkę czy do wzajemnego poznania się, np. odczytując różne zdania dotyczące grupy. Jeśli osoby identyfikują się z danym stwierdzeniem, proszone są o zasłonięcie kamerki palcem. Możecie wykorzystać następujące zdania:

- wszystkie osoby, które spędziły w ostatnim tygodniu przynajmniej pięć godzin online, zasłaniają kamerkę;
- wszystkie osoby, które znają przynajmniej dwie osoby w grupie, zasłaniają kamerkę;
- wszystkie osoby, które lubią nauczanie zdalne, zasłaniają kamerkę;
- wszystkie osoby, które dbają o swoją prywatność w sieci, zasłaniają kamerkę;
- wszystkie osoby, które w ostatnim miesiącu brały udział w akcji na rzecz praw człowieka, zasłaniają kamerkę.

PRACA W GRUPACH

Starajcie się wykorzystywać możliwość pracy w mniejszych grupach podczas waszych działań edukacyjnych. Jak wspomnieliśmy wcześniej,

niektóre z platform internetowych do prowadzenia spotkań online oferują funkcję prywatnych pokoi (tzw. breakout rooms). Jeśli nie macie do nich dostępu, skorzystajcie z innych narzędzi (np. Google Meet czy Jitsi Meet), a przed spotkaniem utwórzcie potrzebną wam liczbę pokoi i przekażcie linki do tych pokoi osobom uczestniczącym w spotkaniu. Możecie także wykorzystać możliwość pracy asynchronicznej i poprosić osoby uczestniczące w szkoleniu o przedyskutowanie lub opracowanie czegoś wspólnie po zajęciach i zaprezentowanie efektów swojej pracy podczas następnego spotkania. Wówczas uczestnicy i uczestniczki mogą spotkać się z innymi w dogodnym dla siebie czasie i na dowolnej platformie czy używając zwykłego komunikatora internetowego. Pamiętaj, by w takiej sytuacji podzielić grupę na mniejsze zespoły, tak aby każda osoba wiedziała, z kim ma się później spotkać.

Praca w osobnych pokojach będzie potrzebna, jeśli chcecie przeprowadzić ćwiczenie symulacyjne online, które wymaga przygotowania się czy opracowania strategii działania w grupach, które mają określoną rolę czy funkcję.

WSPÓLNE OPRACOWANIE MATERIAŁÓW ONLINE

Jeżeli ćwiczenie obejmuje wspólne stworzenie jakiegoś materiału, nad którym podczas szkolenia stacjonarnego pracowaliby się w mniejszych grupach, używając kartek, kolorowego papieru i markerów, trzeba je przystosować do środowiska online. Na szczęście jest wiele narzędzi, które to ułatwiają.

PRZYKŁADY ĆWICZEŃ

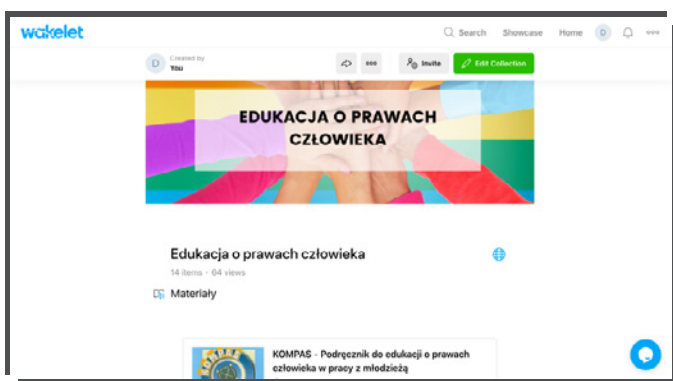
ĆWICZENIE „WYTŁUMACZ MI PRAWA CZŁOWIEKA”

Prosimy osoby uczestniczące w szkoleniu online o przygotowanie materiału, np. dla pozostałych osób uczestniczących w spotkaniu, na temat różnych praw człowieka, np. prawa do prywatności, wolności słowa itp. w materiale powinny się znaleźć odpowiedzi na następujące pytania:

- Co oznacza dane prawo człowieka?
- Czy prawo to może zostać ograniczone? w jakich warunkach?
- Z jakimi wyzwaniami związanymi z tym prawem mamy do czynienia?
- Jak można promować i chronić to prawo człowieka?

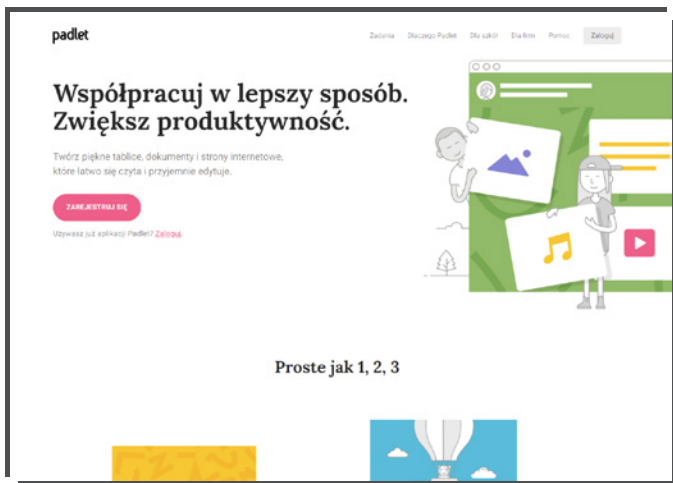
Osoby uczestniczące w tym ćwiczeniu mogą wykorzystać wiele narzędzi internetowych, np.:

- aplikacje w pakiecie Google: Dokumenty Google, Prezentacje Google;
- tablice internetowe, o których pisaliśmy wcześniej;
- inne narzędzia, np.:

WAKELET, [HTTPS://WAKELET.COM/](https://wakelet.com/) (PO ANGIELSKU)

Bezpłatna aplikacja internetowa do tworzenia treści. Pozwala na dodanie własnego tekstu, obrazów i dokumentów PDF. Można w niej także podlinkować inne strony internetowe.

PADLET, [HTTPS://PL.PADLET.COM/](https://pl.padlet.com/) (PO POLSKU)

W Padlecie także można pisać treści, linkować strony i dodawać obrazy. Wersja bezpłatna ma ograniczone funkcje.

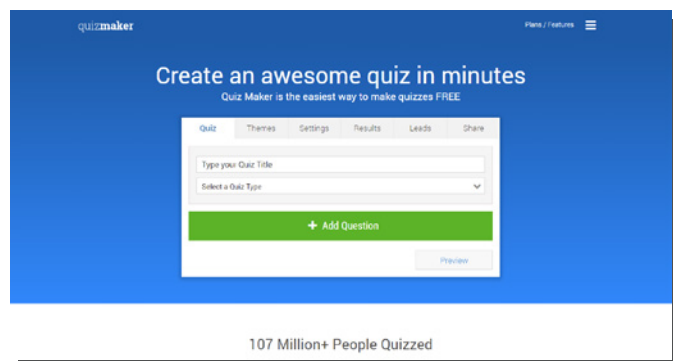

CRYPTPAD, [HTTPS://CRYPTPAD.FR/](https://cryptpad.fr/) (PO ANGIELSKU)

Narzędzie do wspólnego tworzenia dokumentów. Jest bezpłatne, anonimowe, typu open source i zapewnia bardzo mocne szyfrowanie.

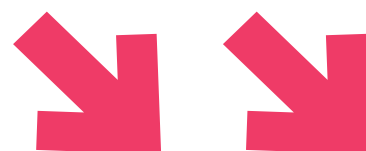
QUIZ O PRAWACH CZŁOWIEKA

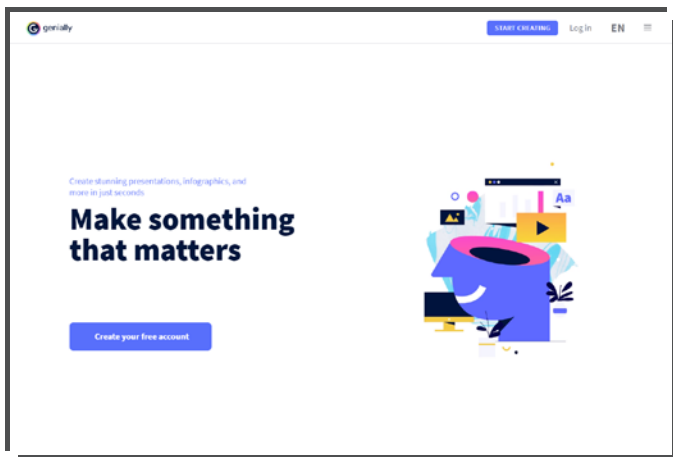
Poproś osoby uczestniczące w zajęciach o przygotowanie quizu o prawach człowieka, np. w Internecie. Quiz można opracować, używając następujących narzędzi:

QUIZMAKER, [HTTPS://WWW.QUIZ-MAKER.COM/](https://www.quiz-maker.com/) (PO ANGIELSKU)

Proste narzędzie do tworzenia quizów online. Wersja bezpłatna oferuje jeden quiz składający się z maksimum 25 pytań.

GENIALLY, [HTTPS://WWW.GENIAL.LY/](https://www.genial.ly/) (PO ANGIELSKU)

Narzędzie służące do tworzenia grafik, prezentacji czy interaktywnych quizów. Wersja bezpłatna ma ograniczone funkcje, ale wystarczają one do tworzenia atrakcyjnych prezentacji.

LINIA/MAPA PRAW CZŁOWIEKA

Ćwiczenie polega na utworzeniu linii czasu, która będzie przedstawiać np. historię praw człowieka w Polsce – to, jakie wydarzenia i jacy ludzie miały/mieli wpływ na zbudowanie w naszym kraju systemu ochrony praw człowieka.

Wariant: możecie poprosić osoby uczestniczące w ćwiczeniu o utworzenie mapy naruszeń praw człowieka w Polsce.

Do tego ćwiczenia najlepiej wykorzystać następujące narzędzia:

STORYMAP JS, [HTTPS://STORYMAP.KNIGHTLAB.COM](https://storymap.knightlab.com) (PO ANGIELSKU)

Bezpłatne narzędzie do tworzenia interaktywnych map, które przedstawiają jakąś historię. Mapę może tworzyć kilka osób, ale nie w tym samym czasie. Najlepiej zatem najpierw opracować materiały potrzebne do utworzenia mapy, a następnie poprosić jedną lub dwie osoby o przygotowanie materiału w aplikacji.

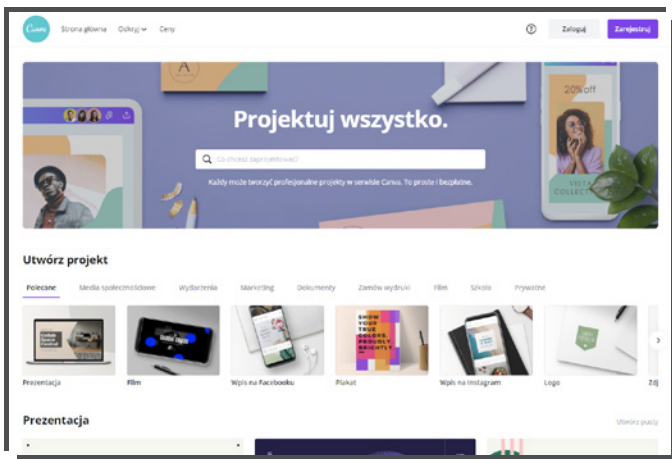
TIMELINE JS, [HTTPS://TIMELINE.KNIGHTLAB.COM/](https://timeline.knightlab.com/) (PO ANGIELSKU)

Bezpłatne narzędzie do tworzenia interaktywnych linii czasu. Jedną linię może tworzyć kilka osób, ale (podobnie jak w przypadku StoryMap) nie w jednym czasie.

ROZWIJANIE KREATYWNOŚCI

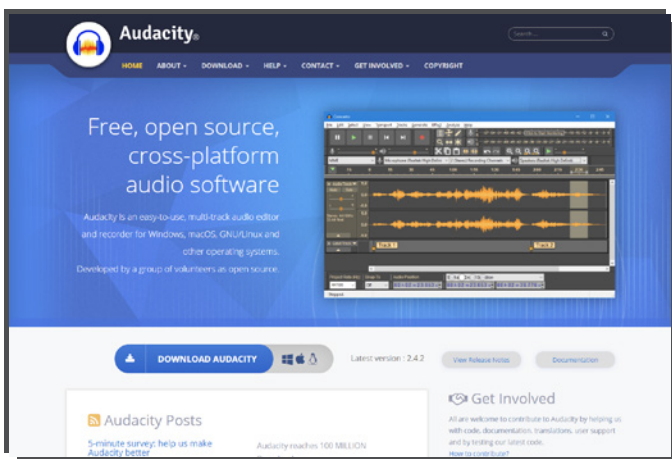
Edukacja praw człowieka powinna rozwijać kreatywność osób uczących się. Wykorzystajcie możliwości sieci przy tworzeniu materiałów, np. wideo, podcastów czy grafik internetowych, które mogą się przydać w pracy aktywistycznej.

Polecane aplikacje:

CANVA,
[HTTPS://WWW.CANVA.COM/PL.PL/](https://www.canva.com/pl.PL/)
(PO POLSKU)

Pozwala na tworzenie grafik internetowych (plakatów, postów w mediach społecznościowych, interaktywnych prezentacji).

AUDACITY,
[HTTPS://WWW.AUDACITYTEAM.ORG/](https://www.audacityteam.org/)
(PO ANGIELSKU)

Bezpłatne oprogramowanie open source służące do nagrywania i edycji dźwięku (podcastów).

VLMC,
[HTTPS://WWW.VIDEOLAN.ORG/VLMC/](https://www.videolan.org/vlmc/)
(PO ANGIELSKU)

Bezpłatne oprogramowanie open source do edycji materiałów wideo, na wolnej licencji.

Oczywiście możecie wykorzystywać istniejące już materiały wideo czy podcasty dotyczące edukacji praw człowieka jako inspirację do dyskusji na tematy, które chcecie poruszyć podczas zajęć edukacyjnych.

4. AKTYWIZM ONLINE

Jednym z celów edukacji praw człowieka jest rozwijanie w osobach uczących się umiejętności reagowania na przypadki łamania praw człowieka oraz kompetencji związanych z promowaniem praw człowieka.

Niekiedy można usłyszeć, że aktywizm online nie jest skuteczny – ludzie tylko klikają i nie angażują się społecznie. Tak może być w przypadku slaktywizmu, czyli działań aktywistycznych, które nie powodują pożądaných skutków społecznych czy politycznych, a jedynie przyczyniają się do zadowolenia z siebie osoby, która bierze udział w działaniu, np. klika na link, podpisuje petycję online, dzieli się wpisami w mediach społecznościowych. Należy jednak pamiętać, że nawet tak proste działania mogą mieć wielką moc. Czasami w aktywizmie liczą się liczby – im więcej osób podpisze petycję, tym lepiej. Co więcej, podzielenie się postem online, który np. wskazuje przypadki łamania praw człowieka, może mieć duże oddziaływanie edukacyjne i społeczne: informacja dotrze do wielu ludzi, być może także do takich, którzy postanowią się zaangażować na rzecz sprawiedliwości społecznej. Trzeba bowiem pamiętać, że głównym celem aktywizmu sieciowego jest zgromadzenie dużej liczby ludzi popierających jakąś ideę⁸, a wykorzystanie narzędzi i platform internetowych umożliwia nie tylko skuteczną i szybką współpracę osób zaangażowanych w daną sprawę, lecz także pozwala na lepszą koordynację i dostarczanie informacji do dużych i specyficznych grup odbiorców.

Warto zatem pomyśleć nad wspólną pracą (bo aktywizm to przede wszystkim współpraca!) nad przygotowaniem działań aktywistycznych wynikających z edukacji praw człowieka: stworzeniem kampanii online, opracowaniem petycji do podpisu itp. Trzeba jednak pamiętać o kilku rzeczach:

- każde działanie aktywistyczne online wymaga dobrej koordynacji – wszystkie osoby zaangażowane w akcję powinny wiedzieć, jaka jest ich rola i jakie mają zadania;
- każda przygotowana przez was akcja musi mieć dla was sens – pracujcie nad zadaniami, które mają dla was znaczenie, z którymi się utożsamiacie, na których wam zależy;
- każda akcja online musi być monitorowana – sprawdzajcie, jak kampania dociera do odbiorców, ilu ich jest, dyskutujcie o tym, co należy zmienić;
- wykorzystujcie istniejące narzędzia online (np. te do tworzenia grafiki internetowej) do stworzenia interesującego przekazu – Internet jest pełen treści i trzeba się trochę napracować, żeby się przebić.

⁸ D. Jemielniak, A. Przeglasińska, *Spółczesność współpracy*, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2020, s. 65.

5. JAK WSPIERAĆ I MOTYWOWAĆ MŁODYCH LUDZI W ŚRODOWISKU ONLINE?

Motywacja to bardzo skomplikowane zagadnienie – jej część wynika z nas samych (motywacja wewnętrzna), a część z zewnątrz (motywacja zewnętrzna). Oczywiście, jeśli osoby uczestniczące w naszym szkoleniu mają silną motywację wewnętrzną (świadomość własnych celów, ochotę do pracy, pozytywne nastawienie), to bardzo dobry start. Trzeba jednak pamiętać, że każdą motywację można „zabić” nudnymi prezentacjami, traktowaniem uczestników/uczestniczek jak pasywnych odbiorców czy niepotrzebnym przedłużaniem zajęć.

Praca online wymaga czasem samozaparcia ze strony osób biorących udział w zajęciach, a to z kilku powodów:

- pozostawiane przez dłuższy czas w pozycji siedzącej;
- brak bezpośredniego kontaktu społecznego;
- możliwe problemy techniczne;
- brak wsparcia ze strony osób dorosłych;
- złe samopoczucie, problemy natury psychicznej wynikające z braku kontaktów społecznych.

Osoby prowadzące szkolenie powinny prowadzić zajęcia w taki sposób, aby zwiększały one motywację osób uczących się, oraz dbać o dobre samopoczucie i zdrowie psychiczne uczestniczek i uczestników.

Jak to zrobić:

- próbujcie dostarczać spersonalizowany program uczenia się: pytajcie osoby uczące się, czego i jak chcą się uczyć, proponujcie różne alternatywy (różne ćwiczenia czy sposoby przekazywania treści);

- na początku zajęć zawsze pytajcie osoby uczące się, jak się czują, z czym zaczynają dzień i co chcą dziś osiągnąć; na końcu zajęć warto zapytać, z czym osoby uczestniczące w zajęciach kończą dzień;
- angażujcie uczestników i uczestniczki w proces aktywnego uczenia się: proponujcie pracę w grupach, wspólną pracę nad jakimś zagadnieniem;
- proponujcie różne narzędzia: nie trzeba stosować ich wiele, wystarczy podczas jednych zajęć wykorzystać jedno lub dwa różne narzędzia internetowe;
- inicjujcie rozmowę, dzielenie się swoimi przemyśleniami czy obawami;
- komunikujcie jasno i otwarcie, że jesteście gotowi/gotowe udzielić wsparcia osobom, które go potrzebują: nie musi ono polegać na natychmiastowej pomocy psychologicznej, czasem wystarczy rozmowa indywidualna lub podanie informacji, gdzie osoby potrzebujące wsparcia mogą je otrzymać;
- budujcie relacje z uczestnikami/uczestniczkami: uczenie się jest ważne, ale dobre kontakty bardzo je wzmacniają, podobnie jak podwyższają motywację osób uczących się;
- sprawiajcie, aby proces uczenia się był także zabawą.

